

Λογοτεχνία και θέατρο για παιδιά. Η έννοια της μεταμόρφωσης στη γραφή και στα πρόσωπα των έργων του Ευγένιου Τριβιζά

(Διδακτορική διατριβή της Δρίβα Ανδριανής, που υποστηρίχθηκε δημόσια στις 30/5/2014 στο Π.Τ.Δ.Ε. του Δ.Π.Θ και βαθμολογήθηκε με «Άριστα». Επιβλέπων: Ι.Ν. Βασιλαράκης. Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: Τ. Μουδατσάκης, Α. Οικονομίδου)

Περίληψη

Στη συγκεκριμένη διατριβή ερευνήσαμε το θέμα της μεταμόρφωσης στο σύνολο του έργου του Ευγένιου Τριβιζά.

Εντοπίσαμε μεταμορφώσεις που έχουν να κάνουν με την αλλαγή της φύσης ή της εμφάνισης. Καθαυτό μεταμορφώσεις εμφανίζονται σε πολλά έργα. Όπως εκείνα που έχουν σαν προ-κείμενο τον *Βασιλιά βάτραχο*, ιστορίες ανατρεπτικές. Οι δράκοι του Τριβιζά είτε είναι μεταμορφωμένοι πρίγκιπες είτε όχι, είναι πιο συμπαθητικά πλάσματα απ' αυτά της παράδοσης και των παραμυθιών. Ασχοληθήκαμε με μια περίπτωση απολίθωσης ενός νηπίου, εξαιτίας της καταπίεσης από τον κηδεμόνα του. Συναντήσαμε πλήθος ανθρωποποιημένων ζώων και εμψυχωμένων αντικειμένων και τα καταγράψαμε. Κάποιοι ήρωες των μελετώμενων έργων καταφεύγουν στη μεταμύηση. Τις πιο πολλές φορές από δόλο, για να εξαπατήσουν, μα και για άλλους λόγους.

Πέρα από τις αμιγείς, ασχοληθήκαμε και με τις εσωτερικές μεταμορφώσεις, που αλλάζουν την προσωπικότητα και την αντίληψη για τον εαυτό και τον κόσμο. Από την οπτική γωνία που οι 'υπεράνθρωποι' ενήλικες βλέπουν τη ζωή και χτίζουν 'αντικειμενικές' πραγματικότητες, κάποιοι ήρωες του Τριβιζά μπορεί να φαίνονται σαν όντα που βρίσκονται σε σύγχυση. Με μια πιο προσεκτική ματιά όμως, θα αντιληφθούμε ότι οι ήρωες αυτοί βλέπουν απλώς τον πανίσχυρο 'αντικειμενικό' κόσμο διαφορετικά ή και δημιουργούν παράλληλα σύμπαντα μέσα σ' αυτόν. Όταν επισκέπτονται διάφορους κόσμους, που διέπονται από διαφορετικά συστήματα αξιών, ωριμάζουν και επιμένουν στον δικό τους. Παρουσιάσαμε περιπτώσεις που η ρήξη της αντικειμενικής πραγματικότητας κι αυτής των πρωταγωνιστών επέφερε από φόβους και ενοχές, έως και το θάνατο. Το κοινό μυστικό για την υπέρβαση που οδηγεί στη μεταμόρφωση της ζωής, είναι η απόλυτη πίστη στις δυνατότητες του ατόμου να ξεπεράσει τον εαυτό του. Με φυγή, αγώνα, ρίσκο, εργασία και επιμονή. Ενάντια στην ιστορία του είδους του, ενάντια στη λογική και συχνά ενάντια στους φυσικούς νόμους.

Το θέμα των μεταστροφών των ατόμων ερευνήθηκε επίσης. Οι μεταστροφές στον Τριβιζά μερικές φορές αφήνουν περιθώρια στην ερμηνευτική τοποθέτηση του αναγνώστη για το αν άλλαξε πραγματικά η φύση του ατόμου ή απλώς, και ανάλογα με τις συνθήκες, επικράτησε η καλή ή η κακή πλευρά του.

Στα έργα του συγγραφέα δεν μεταμορφώνονται μόνο άτομα αλλά και κοινωνίες ολόκληρες. Συναντήσαμε και αναλύουμε έργα όπου φιλήσυχες κοινωνίες ταλανήθηκαν από δικτάτορες, δημαγωγούς και κάθε είδους άτομα του συμφέροντος. Τα αποτελέσματα ποικίλα: απ' την καταστρατήγηση κάθε ομορφιάς της ζωής έως τη μεταμόρφωση ενός τόπου σε στρατόπεδο συγκέντρωσης και τη γενοκτονία.

Εντοπίσαμε ακόμη περιπτώσεις όπου ο ήρωας είναι περαστικός από αλλοτριωμένες κοινωνίες και δεν ασχολείται με τη μεταμόρφωσή τους, εστιάζει στο να ξεφύγει από αυτές. Ένα γενικό συμπέρασμα είναι ότι, όταν πρόκειται για μεταμορφώσεις κοινωνιών και μαζικές αλλαγές συνειδήσεων, ο Τριβιζάς προτείνει δυναμική κινητοποίηση. Ενώ σε κάποια έργα εστιάζει στην εσωτερική αλλαγή του ατόμου, στα συγκεκριμένα εφοδιάζει τους λίγους με κίνητρα, επιμονή και δυναμισμό ώστε, όχι απλώς να αντιμετωπίσουν το κακό, αλλά και να μεταμορφώσουν τον στενότερο ή ευρύτερο περίγυρό τους.

Ένα μεγάλο τμήμα της εργασίας αφιερώθηκε στις μεταμορφώσεις του κειμένου, καθώς και των λέξεων, που παίρνουν μια άλλη διάσταση στα έργα του ευφάνταστου συγγραφέα. Επιλέξαμε να εργαστούμε με βάση τα *επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης* και με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από έναν τεράστιο όγκο ‘μεταλλαγμένων’ λέξεων. Οι μεταμορφώσεις του κειμένου έφεραν στο φως θέματα πολυφωνίας και διακειμενικότητας των έργων, νεωτερικές εκδοχές μύθων, καθώς και ανατρεπτικά νοήματα και υπονοούμενα. Παράλληλα με τα διάφορα είδη μεταμόρφωσης, προέκυψαν στοιχεία σχετικά με τον μεταμφιεσμένο πολιτικό λόγο του συγγραφέα. Γενικά μπορούμε να πούμε πως υπάρχουν έργα όπου ο Τριβιζάς παίρνει μια ισχυρή και καθόλου μεταμφιεσμένη πολιτική θέση. Πολλές φορές όμως, εστιάζει στην εσωτερική μεταμόρφωση των χαρακτήρων και δεν προχωρά σε προτάσεις για δυναμικές κοινωνικές αλλαγές. Ο μεταμφιεσμένος πολιτικός λόγος των κειμένων του εκτονώνεται, πιστεύουμε, με την γελοιοποίηση των εξουσιών, τις συμβατικές σχέσεις των ατόμων, τις ενδοοικογενειακές λειτουργίες καταπίεσης.

Εντοπίσαμε διάφορες μεταμορφώσεις της αφηγηματικής φωνής και εκφέραμε σκέψεις και προβληματισμούς για τις πιθανές αλλαγές στον αναγνώστη των έργων. Ο συγγραφέας πίσω απ’ τον αφηγητή, δεν μεταμορφώνεται, ιδιαίτερα, υφολογικά. Ένα από τα αγαπημένα τεχνάσματα του Τριβιζά είναι να ισχυρίζεται ότι ο ίδιος είναι ο αφηγητής του. Ένα πρόσωπο που ζει στο Νησί των Πυροτεχνημάτων κοντά στους ήρωές του.

Οι μεταμορφώσεις των κειμένων ερευνήθηκαν παράλληλα με την εικονογράφησή τους που, όπως προέκυψε, λειτουργεί συμπληρωματικά και διευκρινιστικά. Οι εικόνες βοηθούν την κατανόηση του κειμένου, το εμπλουτίζουν με νέα στοιχεία, επιτείνουν το χιούμορ του.

Ασχοληθήκαμε ακόμη με τα θεατρικά του έργα και όσα διασκευάστηκαν για το θέατρο, αυτά στα οποία εντοπίσαμε μεταμορφώσεις, όπως αυτές ορίστηκαν και ιχνηλατήθηκαν. Μετά από έρευνα και μελέτη όλων των θεατρικών έργων του συγγραφέα, ασχοληθήκαμε με τέσσερα που έχουν εκδοθεί ως θεατρικά κείμενα, με οκτώ που διασκευάστηκαν για το θέατρο και με έξι που γράφτηκαν μόνο για ν’ ανέβουν στη σκηνή.

Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι στο σύνολο του έργου του Τριβιζά υπάρχουν άφθονες μεταμορφώσεις ατόμων, κοινωνιών και λόγου. Τίποτε δεν είναι μόνιμο και στατικό στον κόσμο του ευφάνταστου συγγραφέα.